

Talousvaliokunta

Kulttuuripoliittinen selonteko

Sivistysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Kulttuuripoliittinen selonteko (VNS 8/2024 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sivistysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake, opetus- ja kulttuuriministeriö
- pääsihteeri Johanna Moisio, Tutkimus- ja innovaationeuvosto
- johtava asiantuntija Sanna Kyyrä, työ- ja elinkeinoministeriö
- johtaja Kaisa Rönkkö, Taiteen edistämiskeskus
- Executive Director Teija Lahti-Nuuttila, Business Finland Oy
- toimitusjohtaja Ilkka Rahkonen, ICS Nordic Oy
- operatiivinen johtaja Iida Lähdemäki, AI Finland
- lakimies Asko Metsola, FiCom ry
- pääsihteeri Rosa Meriläinen, Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry
- edunvalvontajohtaja Lauri Kaira, Luovan työn tekijät ja yrittäjät ry
- puheenjohtaja Ahti Vänttinen, Suomen Muusikkojen Liitto ry
- toimitusjohtaja Kaisa Paavolainen, Suomen Teatterit ry
- edunvalvontapäällikkö Iiris Suomela, Säveltäjain Tekijänoikeustoimisto Teosto ry
- toimitusjohtaja Sami Kerman, Tapahtumateollisuus ry
- johtava asiantuntija Antti Poikola, Teknologiateollisuus ry
- professori Alf Rehn

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Audiovisual Producers Finland - APFI ry
- Gramex äänitemusiikin tekijänoikeusjärjestö ry
- LiveFIN ry
- Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry
- Neogames Finland ry
- Palvelualojen työnantajat PALTA ry
- Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Valiokunnan lausunto TaVL 9/2025 vp

- Suomen Yrittäjät ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Selonteon mukaan onnistuneen kulttuuripolitiikan seurauksena ihmisten kokema osallisuus ja merkityksellisyys tuottavat laaja-alaista sivistystä, hyvinvointia sekä yhteiskunnallista ja taloudellista arvoa yhteistyössä muiden politiikan alojen kanssa. Talousvaliokunta tukee selonteon visiota ja yhtyy selonteon näkemykseen siitä, että kulttuurin ja luovien alojen kasvuun ja kilpailukykyyn vaikuttavaa potentiaalia ei ole vielä ymmärretty ja hyödynnetty riittävästi.

Selonteossa kuvataan kattavasti kulttuurin arvoketju, jossa jokainen osa vahvistaa kulttuurin arvoa ja vaikuttavuutta. OECD:n vuonna 2022 julkaisemassa raportissa osoitetaan kulttuurin ja luovien alojen vahvuus merkittävänä työllistäjänä ja talouden veturina, jolla on myös vahva kasvupotentiaali. Kulttuurin ja luovien alojen toimijat lisäävät innovaatioita ja luovuutta omaa sektoriaan laajemmin, ja sen lisäksi kulttuurilla on vahva vaikutus myös hyvinvointiin, elinvoimaan ja moneen muuhun politiikkasektoriin. Kulttuurilla on myös alueellisia vaikutuksia. Luovilla aloilla panostuksen skaalautuminen on merkittävää myös Suomessa. Ala on jo suurempi kuin moni perinteinen teollisuuden ala. (BKT osuus 3,1 prosenttia vuonna 2022).

Talousvaliokunta yhtyy asiantuntijakuulemisessa laajasti jaettuun näkemykseen, että kulttuuripolitiikka pitäisi nähdä paremmin osana elinkeino- ja talouspolitiikkaa. Kulttuurin ja luovien alojen taloudellinen potentiaali tulisi tunnistaa paremmin investointikohteina ja arvон luojina, ja alan liiketoimintaedellytyksiin panostaminen on nähtävä laajemmin kannattavana investointina kasvuun. Nopeasti kasvavana alana luovien alojen kehittämisellä ja tukemisella on tärkeä rooli Suomen kasvun vahvistamisessa, ja julkisten panosten kohdentamista tulisi arvioida tarkemmin myös alan taloudellisen potentiaalin näkökulmasta. Talousvaliokunta tukee valmisteilla olevan luovien alojen kasvustrategian laatimista. Se on keskeinen osa selonteon toimeenpanoa, ja se tulee kytkeä osaksi muita kansallisia strategioita sekä Suomen elinkeino- ja vientipolitiikkaa. Luovien alojen vientiä tulee tukea pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti.

Peliala on keskeinen osa digitaalista kulttuuria ja sen kehitystä ja samalla Suomen suurin kulttuurivientiala. Sen teknologiset, digitaaliset ja sisällölliset innovaatiot mahdollistavat kehityksen myös alan ulkopuolella. Valovoimainen kulttuuri ja luova ala auttavat myös houkuttelemaan kansainvälisiä huippuosaajia Suomeen.

Talousvaliokunta pitää tärkeänä, että selonteon tavoitteiden toimeenpanossa panostuksia ja toimia mietitään suhteessa niiden arvonlisään ja vaikuttavuuteen, ja keskitytään sinne, missä arvonlisä on suurin. Asiantuntijakuulemisessa selonteon tavoitteita pidettiin yleisesti hyvinä ja rohkeina. Toisaalta tavoitteiden toimeenpanon katsottiin edellyttävän kunnianhimoisempia toimia, rakenteiden uudistamista, resursseja ja investointeja kulttuurin ja luovien alojen toimintaedellytyksien vahvistamiseksi. Tämä taas edellyttää vahvaa koordinaatiota, selkeää vastuunjakoa, määrätietoista strategista ohjausta, konkreettista aikataulua sekä riittäviä resursseja ja työvälineitä. Talousvaliokunta katsoo, että erilaisten kulttuurin ja luovien alojen rahoitusinstrumenttien soveltuvuus ja vaikuttavuus tulee selvittää. Nykyisessä valtion taloudellisessa tilanteessa myös yksityisen rahoituksen potentiaalin selvittäminen on perusteltua.

Valiokunnan lausunto TaVL 9/2025 vp

Asiantuntijakuulemisessa nousi vahvasti esille aineettoman omaisuuden arvottamisen ja sen yritysten vakuutena hyödyntämisen vaikeus. Vaikeus kytkeytyy yhtäältä yksityisen rahoituksen saamiseen kuin erilaisten tukien hakemiseen. Valiokunta tukee selonteon esitystä yhteisten periaatteiden luomisesta aineettoman pääoman arvottamiseksi sekä alan yritysten ja rahoittajien välisen vuoropuhelun lisäämiseksi. Talousvaliokunta kannattaa myös aineettomiin oikeuksiin liittyvän innovaatiotoiminnan parempaa tunnistamista ja kehittämistä osana Business Finlandin TKI-rahoitusta.

Tekoäly luo kulttuurin tekijöille ja luoville aloille valtavia mahdollisuuksia mutta myös haasteita. Tekoälyosaamisen kehittämiseen ja tekoälypohjaisten innovaatioiden vauhdittamiseen kannattaa panostaa laajasti. Suomalaisen kulttuuriosaamisen ja tekoälyosaamisen yhdistäminen voi luoda mahdollisuuksia myös uudelle kulttuuriviennille. Tekoälyn käyttöön liittyvään sääntelyyn kytkeytyvät läheisesti tekijänoikeudet ja tekijänoikeudella suojatun aineiston käytön korvaamiseen liittyvät intressit. Kulttuuria ei ole ilman tekijöitä, ja tekijänoikeudet turvaavat tekijöiden mahdollisuuden toimeentuloon. Talousvaliokunnan vuonna 2022 antaman lausunnon (TaVL 43/2022 vp) mukaan tekijänoikeuslainsäädännön tulee olla lähtökohdiltaan mahdollistavaa ja teknologianeutraalia. Lausunnossa valiokunta totesi myös, ettei tekijänoikeussääntelyssä tule rajoittaa sopimusvapautta siltä osin kuin se ei ole välttämätöntä. Sisältöjen laillinen saatavuus sekä toimivat ja tasapainoiset tekijänoikeusmarkkinat ovat merkityksellisiä niin luovan alan kuin kuluttajien näkökulmasta. Tekoälyyn liittyvät tekijänoikeudelliset kysymykset ovat parhaillaan ratkaistavina EU:ssa. Talousvaliokunta korostaa, että Suomen tulee toimia aktiivisesti tasapainoisen ratkaisun löytämiseksi EU:n sisämarkkinoilla.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Talousvaliokunta esittää,

että sivistysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto TaVL 9/2025 vp

Helsingissä 27.3.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Sakari Puisto ps
varapuheenjohtaja Ville Kaunisto kok
jäsen Noora Fagerström kok
jäsen Kaisa Garedeu ps
jäsen Lotta Hamari sd
jäsen Antti Kangas ps
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Matias Mäkynen sd (osittain)
jäsen Mikko Ollikainen r (osittain)
jäsen Merja Rasinkangas ps
jäsen Oras Tynkkynen vihr
jäsen Sinuhe Wallinheimo kok
jäsen Heikki Vestman kok (osittain)
jäsen Juha Viitala sd
jäsen Johannes Yrttiaho vas

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kirsi Pimiä

Valiokunnan lausunto TaVL 9/2025 vp
Eriävä mielipide 1

Eriävä mielipide

Perustelut

Hallituksen kulttuuripoliittinen selonteko käsittelee kulttuurin perustan säilyttämistä, uudistamista ja elinvoimaisuutta sekä kulttuuri- ja luovien alojen toimintaedellytyksiä niiden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisäämiseksi 2040-luvulle saakka. Selonteolle laaditaan toimeenpanosuunnitelma myöhemmin, joten on vielä avoin kysymys, minkälaisia konkreettisia toimenpiteitä hallitus tulee esittämään alan toimintaedellytysten parantamiseksi. Tähän mennessä hallitus on lähinnä heikentänyt niitä. Yhtäältä hallitus on leikannut suoraan taiteesta ja kulttuurista. Toisaalta työntekijöiden oikeuksien heikennykset ja sosiaaliturvan leikkaukset vaikuttavat myös negatiivisesti sekä taiteen ja kulttuurin tekemisen mahdollisuuksiin että ostovoiman heikentyessä ihmisten mahdollisuuksiin päästä nauttimaan taiteesta ja kulttuurista.

Leikkausten sijaan lisää julkista tukea

Kokonaisuudessaan jo toteutetut leikkaukset kulttuurin julkiseen tukeen heikentävät alan elinvoimaa, eivätkä siis vastaa selonteon tavoitteita. Pienempiä kotimaisia toimijoita on tuettava nykyistä enemmän, jotta Suomen oman kulttuurin ja taiteen tuotanto pysyisi elinvoimaisena vielä 2040-luvulle saakka. Kulttuurialalla, kuten muullakin, keskeinen trendi on markkinoiden keskittymisen globaalien alustayhtiöiden käsiin. Kuten asiantuntijalausunnoissa nostetaan esille, julkisella rahoituksella voidaan varmistaa, että Suomessa tuotetaan kulttuuria ja taidetta monipuolisesti, eikä ainoastaan kaupallisin perustein. Taiteen alalla on myös toimijoita, kuten teatterit, jotka saavat rahoitusta esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmästä, mikä edellyttää, että toimija on voittoa tavoittelematon. On tärkeää, että myös yleishyödylliset ja voittoa tavoittelemattomat kulttuuritoimijat saavat julkista tukea jatkossakin. Riippumaton, vapaa ja yhteiskunnallisesti kantaa ottava taide tukee myös suomalaista demokratiaa. Tekijöiden riippumattomuus on siis varmistettava julkista tukea jaettaessa.

Kulttuurin tekijöiden toimeentulo tulee turvata

Luovilla aloilla on tyypillistä, että tulot koostuvat monesta lähteestä: esimerkiksi lyhytaikaisista työsuhteista, työkorvauksista, myynti- ja lipputuloista, tekijänoikeuskorvauksista ja palkkiosta. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmämme tunnistaa tämän huonosti. Luovien alojen työntekijöiden sosiaaliturvaa tulee parantaa muutenkin kuin nyt hallituksen kaavaileman yhdistelmävakuutuksen avulla. Ensinnäkin on varmistettava, että yhdistelmävakuutuksen ottaja pääsee myös vakuutuksen turvan piiriin. Sivutoimisen yrittäjän käsitteen tulkintaa on syytä selvittää työttömyysviranomaisten tulkintaohjeissa, ja on varmistuttava siitä, että työskennellessään yhtäaikaisesti sekä palkansaajana ja yrittäjänä, ei samalla menetä oikeuttaan etuuteen. Toiseksi, kuten Taiteen edistämiskeskus korostaa, taiteilija-apurahajärjestelmän kehittäminen on tärkeää alan tekijöiden sosiaaliturvan parantamiseksi. Apurahalla työskentelevillä taiteilijoilla apurahan taso ei välttämättä riitä elämiseen ja taiteellisen työn kuluihin. Keskeisiä kehittämiskohteita ovat siis apurahojen tason korotus ja elintasoindeksiin sitominen sekä apurahavuosien määrän kasvattaminen. Myös apurahojen työttömyysvakuuttamisen mahdollisuuksia on selvitettävä — apurahalla työskentelevällä tulisi olla oikeus ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan.

Valiokunnan lausunto TaVL 9/2025 vp
Eriävä mielipide 1

Tekijänoikeudet ja tekoäly

Luovilla aloilla vahvat tekijänoikeudet ovat edellytys sille, että uuden luominen voisi edes periaatteessa olla taloudellisesti kannattavaa. Taiteilijalle tulee maksaa työstä oikeudenmukainen korvaus. Selonteossa ei nosteta tekijänoikeuksia tai lainsäädännön kehittämistarvetta tarpeeksi esille. Generatiivisen tekoälyn käyttö aiheuttaa ongelmia tekijänoikeuksien näkökulmasta. Tekijänoikeuslainsäädäntöä tulee päivittää vastaamaan tekoälyn aiheuttamiin haasteisiin. Kuten Muusikkojen liitto ehdottaa, tekijänoikeudella suojatun aineiston hyödyntämiseen tekoälyn kouluttamisessa tulisi aina saada lupa tekijältä.

Eriytymiskehityksen sijaan yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta

Kulttuuripolitiikan tulisi myös varmistaa, että sosioekonominen tausta tai perheen kulttuurinen pääoma eivät sanele pääsyä aktiiviseksi taiteen ja kulttuurin toimijaksi tai kokijaksi. Taiteen ja kulttuurin riittävä julkinen rahoitus on tärkeää kulttuurin ja taiteen saavutettavuudelle. Useat hallituksen toimet ovat kuitenkin nostaneet kulttuurista nauttimisen hintaa. Esimerkiksi tiettyjen palveluiden arvolisänveron korottaminen 10 prosentista 14 prosenttiin on iskenyt erityisen kovaa kulttuurialaan nostamalla pääsylippujen ja kirjojen verotusta. ALV on regressiivinen vero, sillä se vaikuttaa pienituloisiin suurituloisia enemmän. Tämän lisäksi julkisen tuen leikkaukset pakottavat esimerkiksi teattereita nostamaan lippujen hintoja.

Taidetta ja kulttuuria on myös vietävä entistä enemmän sinne, missä ihmiset asuvat ja liikkuvat. Kulttuurin ja taiteen alueelliseen eriytymiseen on puututtava. Selonteossa ei anneta tähän riittäviä keinoja. Hallituksen kulttuurileikkaukset uhkaavat pahentaa kulttuuripalvelujen alueellista saatavuutta.

Ristiriita kulttuuripoliittisessa selonteossa ilmaistujen tavoitteiden ja hallituksen harjoittaman politiikan välillä on ilmeinen. Vaarana on, että hallituspolitiikan seurauksena kulttuurista ja taiteesta tulee enenevässä määrin hyvätuloisten kaupunkilaisten ajanviete, ja kulttuurin sisältöä määrittävät yhä useammin globaalit suuryritykset ja tekoäly. Samalla itse taiteilijoiden ja kulttuurin tuottajien työelämästä ja toimeentulosta tulee yhä epävarmempaa.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän

että sivistysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 27.3.2025

Johannes Yrttiaho vas